

32
X-39

ČÍSLO : 6.

EXPOSE

DR. G. I. ŽATKOVIČA,

BYVŠEHO GUBERNATORA PODKARPATSKOJ RUSI,

o

PODKARPATSKOJ RUSI.

Motto : „Naj svit vidit i sudit.“

Vydajet :

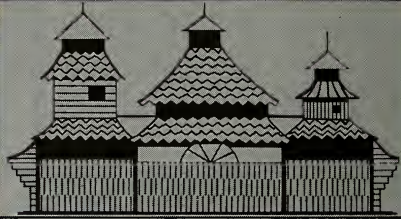
„Rusin Information Bureau“ Greek. Cath. Union Building,
Homestead. Pa. U. S. A.

Printed By „Am. Russky Viestnik“, Homestead.

EX
LIB
RIS

PAUL R. MAGOCSI

Dľa cielej seho expose-a ne jest potrebnym podrobno isčisliti vse, čto sdilano bylo amerikanskimi Rusinami podčasi po svitovoj vojni v interessi osvoboždenija svoich bratav byvajuščich v byvsoj Mađarii, i dumaju, čto dost budet skazati, čto Amerikanska Narodna Rada Rusinov, representujušče blizko 500,000 Rusinov v Sojedinennyh Štatach Ameriki, sojsla v horođi Homes-tead, Pennsylvania, dňa 23-ho julia 1918. Sľidujušča resolučia byla prijata :

1. Čto Podkarpatski Rusiny majut dostati polnu nezavisimost. Jesli se bylo by nevozmožnym, tohda
2. Čtoby Podkarpatski Rusiny sojedinilisja svoimi braťami halickimi i bukovinskimi. Jesli se tože bylo by nevozmožnym, tohda majut dostati
3. Autonomiju.

(Protokol inkorporovan v Memorandumu lično poredannom presidentu Woodrow Wilsonu dňa 21-ho oktobra 1918.)

Na radu presidenta Wilsona, čto pervy dva želanija suť nepraktičny i pevno ne stritilisja by blahosklonno so storony sojuznyh deržav, i dїjstvujušče pod instrukcieju Amerikanskoj Narodnoj Rady Rusinov, ja, jako ich upolnomočennyj representant, koncentroval vsi moji stremlenija k dostaniju autonomii.

Rusiny prijaty byli dňa 23-ho oktobra 1918 v členstvo Seredno-Europejskoj Unii i tim uznaty byli narodnostami. representovannymi v sej Unii, imenno: Čechoslovakami, Polakami, Jugoslavami, Ukraincami, Litvinami, Rumunami, Nevykuplennymi

Grekami, Italijskimi Iridentami, Armjanami, Albancami i Jerusa-
limskimi Židami, jako točna, rozdilna narodnost, i jako taka op-
ravnena pod izvistnym Wilsonovym principom samoopredilenija
svobodno ustanoviti dla sebe formu buduščoho svojeho praviteľstva.

Vyšepomjanuta Unija dňa 26-ho oktobra 1918, v Zafi Neza-
visimosti v Philadelphii, toržestvenno provozholosila sľidujuščii :

„My..... v imeni našom i v imeni našich bratov doma
timto toržestvenno izjavľajeme, čto pomiščajeme — vsi naši
narody i istočniki — v ruki našich sojuznikov dla upotreb-
lenija protiv našich obsčich neprijatelej i pro tu pričinu, čto by
vesj mir znal, čto my nosime v smysli essentialny doktriny,
kotory voploťatsja v konstituciach potomu prijatych
narodom našich otnositelnyh deržav nezavisimych...
prijali i podpisalisja na sľidujuščii, jako na osnovu
principov dla vsich svobodnyh narodov:

1. Čto vsi praviteľstva polučajut svoju pravdivu vlast
iz sohlasija upravľajemyh (naroda).

3. Čto ne smijet byti tajna diplomacia...

Podpisateli sej deklaracii i predstaviteli inych nezavi-
simykh narodov... tim objazujutsja v imeni
svoich otnositelnyh narodov, čto tut predznačenny
principy inkorporovany budut v organičnyj zakon jako ho
nibuď praviteľstva, osnovannoho potomu
našimi otnositelnymi narodami.

Podpisano : T. G. Masaryk, v. r. (Dla Čechoslovakov, takožde
president Unii).

Hrihorij Ihnatij Žatkovič, v. r. (Dla Uhro-Rusinov).

Tak samo podpisi desjať pročich representantov.

Vyšepomjanuty principy, vytahi iz tak zvannoj „Deklaracii
nezavisimosti presľidovannyh narodov Serednoj-Europy“, čtoľa
provozhološeny byli dňa 26-ho, byli uže vpolni obsuždeny i pri-
jaty dňa 25-ho oktobra 1918, kotoroho dňa v oteľi Bellevue-Strat-

ford, v Philadelphii, jako representant americkanskich Rusinov, i čerez nich Rusinov v Maďarii (akcia americkanskich rusinov byla pozdňijše potvrđžena dňa 8-ho maja 1919, Centrafnoju Narodnoju Radoju v Užhorodi), vjedno i v pritomnosti pjať urjadnikov i členov Americkanskoj Narodnoj Rady Rusinov, konferoval ja s Presidentom T. G. Masarykom o vozmožnosti federaciji meždu Rusinami i Čechoslovakami. V otvit na vopros, na čto by on (President Masaryk), jako representant Čechoslovakov, schodilsja v slučaj federaciji Rusinov s Čechoslovakami, on skazal:

„Jesli Rusiny riešat priklučitisja k Československoj republici, oni sostavlati budut vpolňi autonomnyj štata i v otvit na vopros čto na jaki hranicy shodilisja by dľa Podkarpatskoj Rusi, (tohda Rusinijeju zvannoj) otvičal on:

„Hranicy tak budut ustanovleny, čto Rusiny zadovoleny budut“.

Sii byli osnovni kroki, sii byli osnovny porozuminija: vpolňi autonomnij štat, v federaciji s Čechoslovakami i meždu hranicami zadovolitelnymi Rusinam.

S simi obicanijami pred nimi, iz kotorych vsi široko publikovany byli v americkanskich ruskich gazetach, Americkanska Narodna Rada Rusinov, v horodi Scranton, Pennsylvania, dňa 12. novembra 1918 odnoholosno prijala slidujušču rezoluciju:

„Čtoby Uhro-Rusiny s najširšimi samostojateľnymi pravami, jak štat, na federativnoj osnovi, priklučilisja k Československoj demokratičeskoj republici, s tim usloviem, čto do našoj krajiny dolžny prinadležati vsi originalno uhro-russki stolici: Spiš, Šariš, Zemplin, Abauj, Gömör, Boršod, Ung, Ugoča, Bereg i Maromoroš“.
(Vyťach iz Protokola s dňa 12-ho novembra 1918).

Slidujuščoho večera, dňa 13-ho, ja lično predložil odnu rjadno vystavlennu kopiju vyšepomjanutoho protokola Presidentu Masa-

ryku v československom posolstvi (legácii) v Washingtoni, i on po perečitanií vyslovyl meňi svoju veliku radosť nad zadovoliteľnym i bystrým spôsobom, jakim proponovanna unija idet vpered. On tože predosterehal mene, čo se jest lem riešenie členov Narodnoj Rady ktoroe može byti vozzraženo na Mirovoj Konferencii v Pariži, i tohda obsuždali my prichodaščij plebescit, kotoryj — ja obezpečil presidenta o sem — bez somninja potverdit riešenie i odporučanie Narodnoj Rady.

Vyšepomyanutyj protokol s dňa 12-ho novembra 1918, jak ja pozdňiše dozňalsja, peredan byl Presidentom Masarykom ňikomu kapitanu Piseckomu, kotoryj 13-ho februara 1919. proukazal to dr. Simeonu Sabovi, predsiateľu Užhorodskoj Ruskoj Rađy, kotora vyslovila byla svoje želanije mati autonompu Podkarpatsku Rus (zvanu nimi Ruskoju Krajinoju) priklučennu k Mađarii, i tak samo druhim členam sej Rady, jako dokaz želanija amerikanskich Rusinov, jako znak tooo, že čo by Rusini dostali, keď by priklučilisja k Československoj republici.

Plebescit amerikanskich Rusinov, rezultat ktoroho byl sľidujuščij :

Dľa unii s Československom	67 ⁰ / ₀
„ „ „ Ukrainoju	28 ⁰ / ₀
„ „ „ Rossijeju meňše jak	1 ⁰ / ₀
„ „ „ Mađarijeju „ „	1 ⁰ / ₀
„ „ „ Haličinoju „ „	1 ⁰ / ₀
Dľa pólnoj nezavisimosti „ „	2 ⁰ / ₀ (procenta).

s ohromno velikim boľšinstvom potverdil rišenie i odporučanie Narodnoj Rady. Resultat plebescita, vjedno s protokolom sobranija s dňa 12-ho novembra 1918. povyren byl odnoj komissii, sostojaščoj iz mene, jako predsiateľa i J. G. Gardoša, jako sekretarja-kasira, radi predloženiya Mirovoj Konferencii v Pariži. Resultat plebescita otkabelovan byl komissarom Perglerom dr. Benešu do Pariža.

Komissia pribyla v Paríž dňa 13-ho februara 1919 i tam stritilasja s dr. Antoniem Beskidom, predsídateľom i representantom. Prjaševskej Ruskej Narodnoj Rady, i seččas ustroila občču kommissiju representujušču vsich Rusinov. Sija občča kommissia konferovala s československimi representantami na Mirovoj Konferencii, dr. Karlom Kramaržom i br. Eduardom Benešom, i predložila im, kromi vyšepomjanutoho plebescita i protokola s dňa 12-ho novembra 1918, sledujušču ďalši dokazy želanija priklučitisja k Československej republiki, imenno :

Kopiju protokola Prjaševskej Ruskej Narodnoj Rady s dňa 7-ho januara 1919.

Kopiju memoranduma Svalavskej Narodnoj Rady s dňa 16. decembra 1918.

Vyšepomjanuty dokumenty priloženy byli k „Memoire № 6, kotoryj Memoire posli predloženiya ruskej komissii dľa peresmotrenija i ispravlenija byl neju aprobovan jako čestno opisujuči fakta, na kotorych proponovanna Československa-Ruska unija želajetsja. Sej „Memoire № 6“ predložil sledujušču vzaimno sohlašenny fakta:

1. Čto Podkarpatska Rus (v kasateľnom Memoire № 6 imenovana Karpatska Rossia) jest štat, citujuči storonu 11: „Lem četyri rumunski sela byli by tak najdeny v Ruskom Štati. oni lišeny suť Rumunii jako kompensacija za malyj okruh Akna-Slatina, so svoimi soľanymi baňami, neobchodimymi dľa Československoho i Ruskoho Štatov.“
2. Čto hranicy Podkarpatskoj Rusi suť dočasny i mohuť byti zmineny i polipšeny specialnym dohovorom meždu Československim štatom i Karpatskoju Rossijeju. Citajuči storonu 12, linii 4—9: „Rusko-Slovenska hranica ustanovlena jest vremenno . . . sija hranica (rusko-slovenska) možet byti zminena i polipšena, jesli tak želajetsja, specialnym dohovorom meždu Československim štatom i Karpatskoju Rossijeju.“

3. Čto dijestnoje čislo Rusinov jest 567.867. Citujuči storonu 2: „Po čislam vsich parafij v Maďarščiňi bylo v hođi 1910. 537.867 Rusinov, čto zrobit 108.000 (25⁰%) boľše, jak skolko ukazujet statistika izdanna Maďarskim štatom. No čislo po ruski hovorjaščich v roku 1910. bylo 567.867. Se jest dijestno pravdiva sila Rusinov v Uhorščiňi.
4. Čto rusiny žijut v kompaktnych massach v . . . stolicach Šariš, Spiš, Zemplin, Užhorod i Bereg. Stolicy Maramoros Ugoča poseleny suť v velikoj časti Rusinami. Citacija so storony 2.
5. Čto unija byla vozmožnoju lem sohlasiem meždu dvoma štatami. Citujuči storony 9—10: „No majet byti dobri porozumleno, čto unija sej territorii s Československoju republikoju byla by vozmožnoju lem tak, jesliby Rusiny sami prijali ili želali to.“

Vyšepomjanutyj Memoire, vjedno z dokumentami i pridatkami, predložen byl československimi mirovymi delegatami Mirovoj Konferencii.

Iz vyšepomjanutoho i iz dokazov, kotory slidovati buduť, nit ani toho najmeňsoho somňinija o tom fakti, čto Rusiny hladali uniju, sinonimnu s federacieju, s Československim štatom, v hranicah zadovolitelnyh dla Rusinov, t. j. v hranicah čestnyh i spravedlivyeh.

Čerez intervenciju dr. Beneša Ruska Komisija v Pariži priobriła audienciju u polkovnika House, kotoryj v neprisutnosti Prezidenta Wilsona byl načalnikom Amerikanskoj Mirovoj Kommissii, dňa 17-ho februara 1919, i s panom Tardieu, členom Francuzskoj Mirovoj Kommissii, tohda predsedatelem vsemošuščoho desjať členovoho komiteta, dňa 24-ho februara 1919. Pred oboimi simi cilomu svitu znamymi mužami, diplomatami, ja, v imeni Rusinov spišil proponovati Československo-Rusku federaciju, i zaosmotril ich lično s kopijami potrebných informativnyh dokumentov, vjedno

s korotkoju istorijeju akcii Rusinov do toho dňa. O naturi i resulfatich konferencij ja informoval dr. Beneša pismami, datovannymi dňa 22-ho februara 1919 i dňa 25-ho februara 1919. Pri sem punkti interessantnym jest primititi, čto tak President Wilson, jak Štatnyj Departament (Ministerija Zahraničnych Děl) Soednnych Štatov byli prežde seho uviedomleny, o akcii, osobenno akcii Amerikanskoj Narodnoj Rady Rusinov s dňa 12-ho novembra 1918, listami lično zaslatymi i datovannymi 15-ho novembra 1918, otvita na kotory, osobenno pozdraviteľnyj list Prešidenta Wilsona, datovany byli dňa 19-ho novembra 1918. i dňa 27-ho novembra 1918 respektivno.

Priobrivše informaciju dňa 3-ho marta 1919, čto proponovanna unia na osnovi predložennyh faktov dostala prijatnoe riešenie so storony tak zvannoj Speciaľnoj Pjať Členovoj Kommissii, Ruska Kommissija vložila daľši trebovanija v ruki dr. Karla Kramařa i dr. Eduarda Beneša, imenno dňa 4-ho marta i dňa 3-ho marta respektivno, kotory trebovanija teperj znamy suť jak „četyrnadcať točki“. Dňa 4-ho marta popoludni Amerikanska Kommissia Rusinov rušilasja do Prahi, lišivše dr. Beskida v Pariži.

Dňa 10-ho marta 1919 Amerikanska Kommissia Rusinov konferovala s Prešidentom Masarykom, predložila jemu kopii vsich vyšepomjanutyh dokumentov, vjedno s kopijeju „četyrnadcať točok“. Kommissia sejčas potom rušilasja do Bratislavy, hdi konferovala s ministrom Dr. Srobarom, i potom rušilasja do Podkarpatskoj Rusi, pribyvše v Užhorod dňa 15-ho marta 1919.

Pred prichodom v Užhorod Kommissia konferovala s representantami Prjaševskoj Ruskoj Narodnoj Rady v Prjaševi, kotora odobrila vse, čto sdilano bylo do toho dňa i upolnomočila Amerikansku Kommissiju pracovati v interessi sojedenenija trech Narodnyh Rad, imenno Praševskoj, Užhorodskoj i Hustskoj, každa iz kotorych želala autonomii dla Podkarpatskoj Rusi, no iskala federaciju i sojuz s roznymi kraïnami imenno: Prjaševska

Rada s Československom, Užhorodska Rada s Maďarščinoju i Hustska Rada s Ukrainoju. Robota privedenija sich trech rad k obščomu porozuminiju i sodijstvu navperedovala s nsobyčajno velikuju bystrostu i uspichom, i choťa ja lično prinuždem byl koncem aprilla spišiti v Pariž, iskajuči dozvolenie ot Mirovoj Konferencii dľa československoho vojska zaňati territoriju vostočno ot rieki Uža (Ung), kotora territorija v tom časi okkupovana byla maďarskimi boľševikami, sojuz trech Rad otbylsja v polnom sohlasii dňa 8-ho maja 1919 v Užhorodi — dňa mojeho vozvraščenija iz Pariža.

Na vyšepomjanutom sobranii s dňa 8-ho maja upolnomočenny representnty vsich trech nezavisimych Rad zorganizovali odnu obsču centralnu radu pod imenem: „Centralna Russka Narodna Rada“ i meždu inymi odnoholosno odobrili akciju amerikanskich Rusinov. Slidujuščii suť vytahi iz protokola seho sobranija, opisijuči fakta dotyčno voprosov pertraktovannyh v sem expose-i, imenno :

Citacia: Storona 5: „Dr. Ilija Hadžega razberaje trebovanija naši o holovnych čertach autonomii nasoj. Odin slavnyj pisatel hovorit, čto tolko taki narody možno federativno sojediniti, kotory suť odnakoho plemeni, odnakoj dumki i odnakoho čuvstva. Naši Američane ubačili se i zato prosili Wilsona (Slava! Slava!) žeby my s čechoslovaskami sojedinilisja. Resolucia jeho :

Československij štat i Karpatska Rus spolučeny v jednu deržavu — s jednym pravom hraždanstva — predstavljajut jedno hosudarstvo, kotore v zahraničnych, vojennyh i finansovyh dılach obsce upravlaetsja, v prociich ze dılach Russkij Stat samostojatelno svoimi zakonoda-

izjave
zaujicku

telnymi vlastami i urjadami sam sebe uprava-
laj e; polkovym jazykom vojska, rekrutovannoho
na Rusi, dolžen byti ruskij, s ruskimi oficerami.“
Odnoholosno priňato.

Storona 8. Augustin Vološin otzivajučisja na važnost
sojedeninija vsich sil, predložiti doklad o sojedeninii
rad: Hustskoj, Užhorodskoj i Prjaševskoj v odnu
Centraľnu Russku Narodnu Radu. Cifami kotoroj
byli by 1, voobšč e zašč išč ati interessy ruskoho na-
naroda, 2, prihotoviti ustroj adminis-
tracii i prosvititelnoj djatel'nosti naš oho
russkoho štata. Sobranie resoluciju siju odno-
holosno i s oduševleniem priň alo.

naše

Na sobranii dňa 15-ho maja 1919 Centraľna Russka
Narodna Rada odporučala mene Presidentu Masaryku za organi-
sujušč oho ministra ich štata, č to sľ idujušč oho dňa bylo meň i
lično doručeno, jak to vidno iz protokola s dňa 16-ho maja, iz
kotoroho cituju sľ idujušč i:

Citacia: Storona 17, pečatannyj protokol. „Predsitateľstvu-
jušč ij privitaje Hrihorija Źatkoviča, jak početnoho
predsitateľa Centraľnoj Russkoj Narodnoj Rady, i
uviedomľ aj e jeho o jednoholosnom ž elanii Rady,
č toby on priň al na š ebe ne lehku, no dľ a nas pre-
važnu zadaču organizacii naš ej autonomii, i oby byl
naš im pervym ministrom.

Hospodin Dr. Źatkovič Hrihorij poblahodarit
Radu za dovirie i zajavit, č to on hotov vsi svoji
sily požertvovati dľ a blaha svojeho naroda. Iz mo-
raľnych i semejstvennych prič in ne mož et ostatisja
koneč no v Europi, jednako bez naruš enija svo-
jeho amerikanskoho hraž danstva hotov priň ati učas-

tie za niekoľko mesiacov v organizácii Ruského Štata, jesli i President Masaryk odobrit naše predloženie.

Na tom samom sobranii Rada konkretno odobrila akciju Amerikanskich Rusinov i osobenno „četyrnadcať točki“, predloženny representantam Československoj republiky.

Citacia: Storona 17.: „Ot imeni kommissii, vyslannoj v diła prihotovlenija plana dohovora i trebovanij Ruskoho Štata so vzorom autonomii, Dr. Ilija Hadžega predložiti, čto kommissia voobšče priňala točki amerikanskoj kommissii.

Centralna Rada odobryaje riešenie kommissii i po Memorandumu Amerikanskych Predstavitelej sostavit plan svoich trebovanij v sledujuščich:

Pervyj raz: Rusiny budut sostavljati nezavisimyj štat v Československoj-Russkoj republici.

Druhij raz: Hranica Uhro-ruskoho štata ustanovljena budet tak, jak to opredelit officialno vyslannii representanty Uhro-Ruskoho štata i representanty Československoj republiky.

Četvertyj raz: Vo vsich upravitelstvach i vnutrennych diłach Uhro-Ruskij štat budet samostojatelnyj.

Dvanadcatyj raz: Vysše privedennyja uslovija i inija porazuminja i dohovory, nužnyja dla existencii i rozvitka Ruskoho Štata i Československoj republiky, vključenny budut vo formalnyj kontrakt, kotoryj ustanovitsja zakonno navlaščennymi representantami Ruskoho Štata i Československoj republiky.

rozklad

Trinadcatyj raz : Poka sej konečnyj kontrakt ne zaključitsja, do toho času ustanovitsja dočasnyj, abo de facto Russkij Štat, abo territoria, i sesj docasnyj, abo de facto Štat razširjatisja budet na sliđujuščija teritorii, i to : Ot Rumunii linia, ktoru ustanovit mirova konferencia ; ot Uhorščiny linia ustanovlaema mirovoju konferencieju ; na sej linii do punkta, hde sija linia strititsja s zapadneju hraniceju siksanskoho (szikszói) okruha ; dalse zapadna i siverna hranica seho (szikszói) okruha až do rieki Hernada ; po semu rieka Hernad do vplyva riek Torisy (Tarcza) ; dalše ko siveru rieka Torisa do punkta, hde rieka perestupit hranicu stolicy Spiš i Šariš ; otsjudu južna hranica okruha Hetharšskoho (héthársi) i zapadna hranica lublanskoho (lublói) okruha v spišskoj stolici do Popradremete.

rozklad

rozklad

Sej dočasnyj abo de facto Russkij Štat upravlatijsja budet uhro-russkim ministrom, ktoraho vymenujet prezident Česko-Slovenskoj Republiki, i sej russkij minister bude vyimenovati pročich urjadnikov štata, potrebných k chorošoj administraciji i upravleniju docasnoho, abo de facto Russkoho Štata.

Četyrnadcatyj raz : Vo vsich sporach i nedorozuminijach, abo protivnych interpretacijah dohovora (specialnoho kontrakta) Československa deržava i Russkij Štat imijut pravo apelaciji ot

najvyššoho Tribunala, imijuščoho jurisdikciju riesiti v sich spravach, ko vsenarodnoj ligi (League of Nations).

Riešenie sej Ligi na obi storony okončateľno objazateľno budet."

Vyšepomjanuta akcija Centralnoj Russkoj Narodnoj Rady, sdilanná v revofucionnych časach, osobenno jak rozlučenie ot Maderii publicno provozhološeno bylo každoju iz trech byvsich Narodnych Rad, samo sebi, ne smotrja na uznanie 26-ho oktobra 1918 i na uznanie „Memoire-a No. 6“, zrobila iz Podkarpatskoj Rusi to, čto Revofucionna Narodna Rada provozholosila ju byti, imenno: d e f a c t o š t a t.

Odna delegacia, sostojašča iz sto dvanadcat urjadnikov i členov Centralnoj Russkoj Narodnoj Rady, oputešestvovala v Prahu i tam ot imeni Podkarpatskoj Rusi toržestvenno peredala dňa 23-ho maja 1919 vyšepomjanutyj protokol Presidentu Masaryku, i čerez neho Československoj republiky. Popoludni toho samoho dňa odna iz 15 členov sostojašča Specialna Kommissia podrobno konferovala s presidentom, pri čom konkretny dila byli obsuždeny i riešenija prineseny osobenno dotyčno organizacij Podkarpatskoj Rusi.

Sej protokol byl zaslan tože dr. Benešu radi predloženiya Mi-rovoj Konferencii, jako dašij povnyj i konečnyj dokaz želanija Rusinov sojeditisja na osnovi federaciji s Československoju republikoju.

Prezident Masaryk, kotoryj uže prežde seho urjadno uviedomil pravitelstvo i narod Českoslovakii o vozmožnosti Československo-Ruskoj unii v svojem tak zvanom „Pervom poslanii“ v misjaci januara 1919, otverto vyslovilsja, koli on prijal siju delegaciju, jeho slova buduči dost akkuratno publikovany v „Narodnych Listach“ dňa 26-ho maja 1919, a sice:

Citacija: „President ve svých vývodech zdůraznil stanovisko konstituční, že on sám ne může a nebude samovolně roz-

hodovat, k tomu budou povoláni právoplatní představitelé přikarpatského lidu. Ale musí se ihned přikročiti k vybudování administrace . . . President jest si vědom, že státoprávní postavení Rusů, resp. Rusinů jest zvláštní, že totiž přihlásili se samostatně k našemu státu a vymínili si předem autonomii. Rozsach této autonomie ovšem při nutnosti některých společných záležitosti musí býti ústavní cestou vymezen.

„Ve své odpovědi ko všeobecné audienci zdůraznil důležitost přikarpatské Rusi pro náš stát, vzpoměl toho že o otázce jednal už ve Švýcarsku na samem začátku války. Ale teprve v Americe rozhodli se četní vystěhovalci docela určitě pro připojení k Československé republice. Američtí Rusové pod vedením pana Žatkoviče předložili své požadavky presidentu Wilsonovi a Masarykovi a tak spojenci v Paříži uznali požadavek karpatoruských Rusů i přikarli im právo přičlenit se jako autonomní část k Československému státu.“

Delegacija vozvratilasja v Podkarpatsku Rus dňa 26-ho maja 1919. Ja že, jako rjadno upolnomočenyj representant, oštal v Prahi, čtoby načati konferencii v voprosi ustanovenija plana dla organizacii Ruskoho Štatu.

Pervyj krok v organizacii sdilěn byl na konferencii s p. presidentom, koli ja predložil jemu „Osnovy Organizacii“. Pro spychnutie Československo-Maďarskoj boľševickoj vojny konferencii byli za čas prervany i opjat prodolženy dňa 10-ho julija, potom-že 13-ho, 17-ho i 22-ho julija 1919.

Bylo to dňa 22-ho, čto pan president peredal meňi kopiju uslovij Mirovoj Konferencii dotyčno voprosa avtonomii Podkarpatskoj Rusi, jakožde sodержanie telegrammy, zaslatoj dr. Benešom panu presidentu, objavľajuči to, čto Mirova Konferencia sama na-

mirjajet ustanoviti konečnu hranicu meždu Českoslovensom i Podkarpatskoju Ruseju. Se zapričinilo udivlenie u oboich nas, osobenno pro vyseopissny fakta, Do prijatija telegrammy konferencii prodolžalisja pod toju teorijeju, čto sej hraničnyj vopros budet, jesli vozmožno, mirno risen meždu nami. Ja peresmotril uslovija Mirovoj Konferencii i mal lem odnoe vozraženie, imenno paragraf 2. (11. par. Saint Germainskoho dohovora), v ktorom opredilena jest jurisdikcia Podkarpatskoho Sojma, i slovo „local“ nachoditsja, ktoroe dnes perevedeno i inkorporovano jest v konstitucii Československa (paragraf 2, sekcija 4), jako „místní“, razsuždajuči, čto se možet byti obmančivym i možno ne budet poodnymi tolkovan, jako „vnutrennyj“, ktoroe značenie majet ono osobenno v vzjazi prav odnoho autonomnoho štata v Sojedinenych Štatach Ameriki. Jak President Masarik obezpečil mene o tom, čto v sem ne budet tažkosti, i osobenno pro tot fakt, čto pervyj paragraf (10. paragraf Saint Germainskoho dohovora) garantirujet Rusinam jak najširšu autonomiju, ja pristal na cilyj text, jak byl on predložen.

No dotyčno voprosa hranicy ja sejčas uviedomil presidenta, čto jest to mojeju povinnostu bez medlenija spišiti v Pariž, čtoby byti obezpečen o tom, že dilo Rusinov bylo rjadno i točno predloženo i vsi fakta i suščestvujušči statistiki dany k dispozicii Mirovoj Konferencii, uže i proto, ibo, jak bylo to skazano v „Memoire № 6,“ na mađarski statistiki ne možno bylo polahatisja.

Na rišiteľnyj rozkaz Presidenta Masaryka jeho privatnyj sekretarj, Jaroslav Cisař sejčas priobriľ dla mene rezervaciju na Orient Expresni, kotorym ja lišil Prah toho samoho dňa popoludni. Pribyvše ve Pariž dňa 14-ho rano ja sejčas konferoval s Dr. Benešem, ministrom zahraničnych děl, kotoryj v kratci informoval mene o pričinach neožidannoho riešenija Mirovoj Konferencii, objavľajuči, čto Mirova Konferencia stalasja preorientovanou i želajet pro svoi sobstvenny pričiny sčilati hranici Podkar-

patskoj Rusi jak najmenši. Dalie vyslovil svoju bojazň nad tim, čo hranicy, vopreki jakich nibud' krokov i stremlenij s mojej strany, ne budut zadovolitelny dla Rusinov, i konečno skazal, čo Mirova Konferencia namirjajet ustanoviti Slovensko-Rusku hranicu pri rieki Ung.

Ja, rozumijetsja, energično protestoval, skazal, čo holovna pričina našoj unii byl fakt, čo tim Rusiny ne budut rozdíleny v dvi ili bolše častej, i dalie otkrvvenno vyjavil, čo stanovišče Konferencii jest ne lem nespravedlivym, ne absolutno nevirojatnym. Ne mohl ja viditi, jak može to byti v interessi Mirovoj Konferencii, čo hdi majet byti ustanovljena hranica, i proto primitil, že ja pevnij, čo jesli my sohlasime meždu soboju na hranici, Konferencija pristanet na to. Ja odporučal hranicu, opisannu v 11. paragrafi protokola Centralnoj Russkoj Narodnoj Rady s dňa 16-ho maja 1919. Dr. Beneš peresmotril mappu i viđa, čo ona soderžala Lubovjanskij okruh v spišskoj stolici i vsju territoriju siverno i vostočno ot riek Torisa i Hernad, t. j. časti Šariša, Spiša i cilyj Zemplin, sečas otvičal, že on pevnij, čo Slovaki ne pristanut na na se. Ja uviedomil jeho o tom, čo ja ne traktuju so Slovákami no československim praviteľsvom na osnovi sohlasij sdilannyh i predložennyh Mirovoj Konferencii. Takto ne možno bylo prijti k porozumíniju, riešeniju. No po ďalšoj diskusii vzaimno sohlasilosja v tom, čo najlipšim sposobom vyjti iz tažkosti budet trebovanie toho, čtoby Konferencija ustanovila lem dočasny hranicy, i čtoby pravo ustanovlenija toho, čo jaki ďalši territorii budut priklučeny, majet byti konferencieju riešitelno lišeno mirnomu vzaimnomu ustanovleniju meždu Československóm i Podkarpatskoju Rusju. Dr. Beneš pristal i obical, že se stanetsja. Na moj vopros, čo jaki garancii maju ja, že Mirova Konferencija prijmet sie porozumínie, on otvičal: „Ja obicaju vam že Mirova Konferencija tak zrobit, jak my sohlasilisja, i jesli ňi, ja obicaju vam čo ja ne podpišu mirovoho

dohovora (uslovij)“, i s tim, jak ja ešče duže jasno pamjatafu, v znak sohlasija podali my sebi ruki.

Pomoščju dr. Beneša dostal ja rezervaciju na Orient Expressi i lišil Pariž na dorohu do Prahi toho samoho večera, priobrivše ot Dr. Beneša pred mojim othodom pismo, v ktorom Dr. Beneš, skazal on, podrobno informoval presidenta o pričinach, jaki rukovodili Mirovoju Konferenciju, jakožde o porozumini, k jakomu my prijšli.

Pribyvše v Prahu dňa 26-ho ja toho samoho dňa zaslal Benešovo pismo presidentu, i sam tože pisal jemu sľidujuščii: „Bylo by to naprasnym dľa mene pojasnati spravdivosť seho mojemu narodu, jesli by taki hranicy byli ustanovleny (imeno rieka Už). Po serioznom obdumanii ja shotovil formu dočasnoho dohovora, ktoru tut prikučaju... Poneže ja čestno viruju, čto se jest minimum, jakе možno ožidati, čto Rusiny prijmut, iskreno nadijusja, čto procedura prijata budet vami bez materialnoj pereminy“. List datovan dňa 26-ho julia 1919.

Vyšepomjanutyj dočasnyj (predbižnyj) dohovor otporučal riešenie hraničnoho spora sľidujuščim sposobom :

Citacia : Paragraf pervyj : Čto ot i po dni 1. oktobra 1919.

i do perevedenija formalnoho dohovora osobenno spominannoho i opisannoho v pjatom paragrafi seho dohovora Podkarpatska Rus (Rusinia) sostožati budet i soderžit v sebi sľidujušču naznačennu teritoriju, imenno :

A. Vsju tu teritoriju vostočno ot rieki Ung, kotora byla ili budet riešeniem ili riešenijami Mirovoj Konferencii ustuplena Československomu Štatu pravitelstvom maďarskim. B. Vsju tu teritoriju zapadno od rieki Ung, soderžašču časti Spišskoj, Šarišskoj, Zemplinskoj i Užhorodskoj stolic, kotory osobenno i podrobno nachodatsja v „Mappi Podkarpatskoj Rusi zapadno ot rieki Ung“... (Po ethnografičeskoj mappi Tomaševskoho s

hoda 1906, izdannoj Petrohradskim universitetom na osnovi mađarskoj statistiki s roka 1900).

Paragraf tretij: Territoria osobenno naznačena i opisana v „Mappi pod znakom Exhibit B“... izvistna budet i naznačena jako sporna territoria, i v toj spornoj territorii ne budut deržany narodny perepisy pred dnem 1-ho maja 1920. Ot 1-ho maja 1920 do 1-ho augusta 1920 budut tam perepisi, shotovlenny, provadženny i dokončeny odnym dvuchčlenovym komitetom — odin vyimenovan Československom i odin Podkarpatskoju Rusju — vsich obyvatel'j kasatelnoj spornoj territorii. Sporna territoria v stolicach Spiš, Šariš i Zemplin administrovana budet Československom, i sporna territoria v stolici užhorodskoj administrovana budet Podkarpatskoju Rusju. Rusiny mati budut polnu svobodu slova i pečati i pravo sklikati i deržati sobranija v spornych territorijach, administrovannyh Československom.

Paragraf pjatyj: V ustanovlenii kasatelnoj konečnoj hranicy vnimanie majet byti obraščeno ne lem na ethnografičeski data, ukazanny vyšeopisannym sposobom vzjatym censusom, no i na ekonomicny, geograficny i administrativny trebovanija Podkarpatskoj Rusi“.

Byl ja prizvan na konferenciju s presidentom dña 29-ho julia 1919, v kotoroj ministr vnutrennyh děl Švehla tože bral učastie. President protivopostavilsja formi dohovora na toj osnovi, čto dohovor možet byti pereveden lem meždu dvuma samoderžavnymi štata mi i čto Podkarpatska Rus ešče ne majet svoich konstitucionnych representantov. Po trech

hodinnoj konferencii prišli my k slovesnomu porozuminiju, ktoroe — tak bylo sohlašeno meždu nami — vložitjsja v pismo, i jak President Masaryk skazal meňi : „My dvoje otkončime to“.

Potrebnyj spomnuti tut, čto podčas sej konferencii president peredal meňi odin kabelgram, kotoryj on dostal on Amerikanskoj Narodnoj Rady Rusinov, k ktoromu priklučena byla kopija sobstvennoručna otvita jeho na se. V kabelgramini prosilasja informacija, ci osnovajutsja na pravdi viesti, čto ja postřlan byl československimi vojakami i čto ja nachodžusja v službi maďarskich boľševikov. Soderžanie seho telegrama, jak tože fakt, čto vyhodnym vidilosja dostati odobrenie Amerikanskoj Narodnoj Rady na vyšepomjanutoe sohlasie, privedo k tomu, čto poležnym by bylo dla mene navščiviti Ameriku i lično oproverhnuti viesti, rozsirovanny neprijatelami Československo-Ruskoj unii, jakožde priobristi odobrenie sohlasija, ktoroe v podnych dilač rozditajetsja ot trebovanija Rusinov.

Dumajuči, že dila teperj bystro podjut vpered, ja pervie pismom, datovannym 1-ho augusta, uviedomil Dr. Bencša, čto dňa 29-ho julia na konferencii s presidentom i ministrom vnutrennych dila sohlasilosja nad sposobom zaobchoždenija v dila Rusinov, i meždu inymi dilač „přišlo k sohlasiju v voprosi hranicy, a to sposobom izviščennym vam na konferencii dňa 24-ho“. Něskoľko dnej potom sdilal ja čerez neho potrebnj rasporjaženija, čtoby rušitjsja iz Havre, Francii, dňa 16-ho augusta. Ja byl pevnyj, čto formaľnoe shotovlenie i podpisanie sohlasija, uže podrobno ustanovlennoho, ne vozmet boľše, jak odin tyžden, ili desjat dnej. Shotovivše essenciju sohlasija ja čekal na oblicannyj prizyv, i poneže ne čul ja ničoho za odin tyždeň, spišil ja dila odnym pismom, datovannym 6-ho augusta 1919. Konečno dňa 12-ho augusta rano, poneže ne dostal ja ani prizyva ani dokumentov, ja lično pošol v urjad privatnoho sekretarja presidenta, Jaroslava Cisařa, i potolkujuči jemu, čto ja pri-

nuždem otojti v Paríž toho popoludni, treboval audiencii u presidenta. President odpovil, čto on zaňatyj, i poneže ja prihotovlen byl na takij slučaj, dal ja sekretarju odin exemplar tak zvannoj „Proklamacii dňa 12-ho augusta 1919“, kotora predstavljajet suščnost sohlašenija konferencii dňa 20-ho julia, vjedno s personalnym listom dľa nemedlennoj konsideracii presidenta, s tim, čto ja čekati budu na otvit. V sem pismi meždu inymi pisal ja :

Citacia : „V mojej roboti v Ameriki ja duže prepjatstvovan budu, že ne maju formaľnoho pisemnoho doklada o dilach, sohlašennyh na konferencii dňa 29-ho julia, kotory ja nadijusja mati potverdženo Amerikanskoju Narodnoju Radoju Rusinov. No jesli Narodna Rada budet mati absolute dovirie v mojem dokladi nedokazannom možno indirektno podaritsja meňi osjahnuti cil svojej missii. Budet to delikatna robota, no ja pevnyj, čto podaritsja meni osjahnut moju cil.

Imena pročich četyrech členov Ruskoj Autonomnoj Kommissii, o kotorych sohlasilosja, suť : Major Eugenij Puza, Hust, župa maramaroška ; Dr. Julij Braščajko, Hust ; Professor Augustin Vološin, Užhorod ; Dr. Vladimir Turkiňak, Prešov, župa šarišska.

Veliku potrebu maju na mappu Tomaševskoho, kotoru ja lišil u Vašoj Excellencii, i prosil by ja, čtoby ona doručena byla meňi čerez pana Cisaša, jesli bylo by vam nevozmožno dati meňi audienciju pred moim otchodom dnesj popoludni.

Ja shotovil odin doklad dľa Centralnoj Russkoj Narodnoj Rady v Užhorođi, koto-

ryj ja sim priklučaju. Jesli najdete doklad pristojnym, i pristojnym osobenno dla publičnoj viedomosti. či byli by vy tak dobryj postaratisja o zaslanii jeho do Užhoroda?“

Privatnyj sekretar vzjal pismo i doklad k prezidentu i korotko po sem ver nulsja nazad i uviedcmil mene že president žalujet, što na možet prijati mene, no što vkratci peresmotrit predloženny dila i prosil mene, čtoby ja malo počekal. Čekal ja okolo odnoj hodiny, možno meňše, koli dan Cisař opjat pošol do presidenta i vernuvše otdal meňi doklad adressovannyj Centralnoj Russkoj Narodnoj Rađi v Užhorodi so slovami: „President kažet, što jest to v porjadku“. Na se ja otičal: „Tohda duže do bri, ja sam doručuto Rađi, no mušu mati podpis presidenta v sviđitelstvo toho, što vse jest v porjadku, jak vy kažete, i sootvičajet uslovijam ustnoho porozuminija s dňa 29-ho julija.“ Na se pan Cisař otičal: „President jest duže zaňatyj, on skazal, što jest vse v porjadku, i poneže vo vsich takich dilač ja upolnomočen sviđitelstvovati o pravdivosti takich faktov, vse v poriadku budet“. Jak to skazal, vzjal doklad i sobstvennoručno napisal slidujušči na konec jeho:

„Viděl President Republiky ČSL.
12/VIII. 19. Jaroslav Cisař,
osobní tajemník.“

Pan Cisař tože uviedomil mene o tom, čo mappa Tomaševskoho, ktoru ja prosil ot presidenta, ne nachoditsja u presidenta, ibo on otdal ju odnoj kommissii.

Toho samoho popoludni pred moim otchodom ja lično peredal vyšepomjanutym sposobom podpisan doklad Vasiliju Takač, sekretarju Centralnoj Russkoj Narodnoj Rady, kotoryj byl v Prazi, i tože dal nim i odnym druhim sviđkom, professorom Spaloju, sviđitelstvovati dotyčno točnosti kopii jeho, kotora mala byti pred-

ložena ameriksnskimi Rusinami. Sej doklad, kotoryj dnes izvistnyj jest pod imenom „Proklamacia dňa 12-ho augusta 1919“, jest doslovno, jak sledujet:

Citacia: „Centralnoj Rus'koj Narodnoj Radi,
v Užhorodi.

Počennyj Hospodin Predsidatel!

Počenny členy!

Po něskol'kich konferencijach s Hospodnim Presidentom dr. Masarykom, takže po konferencii s ministrom vnutrennych děl Dr. Švehloju, maju sčasta uvidomiti vas, čto Československoje pravitel'stvo vyimenovalo mene presidentom Ruskoj Autonomnoj Direktorii. (Primičanie: Dekret vyimenovanija Č. 306/19. R. T., podpis Tusar). Direktorija sostojaťi budet okrem mene iz četyrech členov, kotory budut v korotkoj buduščnosti vyimenovany.

Členy direktorii budut d'ijstvovati v sohlasii s hospodinom generalom Hennoque-om v tich čast'ach našej deržavy, hdi vlast Československoj republiki ne upravljajet, a to do toho časa, doki na mirovoj konferencii o něskol'ko voprosach našej deržavy ne budet okončatel'no riešeno. Po riešenii tych voprosov vyimenujete, sohlasno postanovjeniju mirovoj konferencii, Hospodin President Česko-Slovenskoj republiki pervoho gubernatora Ruskoj autonomnoj deržavy. Koli budet takož ustanovlena hranica mežd'u slovakami i rusinami.

K našej deržavi budet okončatel'no prinadležati: olubjanskij okruh Spišskoj stolicy, sivernaja čast' Šarišskoj i Zemplinskoj stolicy, siverna i vostočna čast' užhorodskoj stolicy, cila Berežanska, Maramoroška i Ugočanska stolica. Druhija časti, kotoryja my želali, ostanutsja neutralnymi do toho

časa, dokla narodnaja perepis ne provedena. Narodnaja perepis budet provedena pod voditeljstvom komiteta so-
stojaščoho iz členov rusinov i českoslovakov.

Užhorodskoj župy neutralna časť budet
administrovana našimi vlastami

Rusinska deržava budet samostojatelna
v dilach jazykovych, skolnych, cerkovnych i v vsich
dilach vnutrennych.

Budet imiti svoje narodnoje sobranie
v Užhorodi. Okrem toho budet mati svoich pred-
stavitelej v narodnom sobranii v Prahi.

Sěj čas prinužden jem v oficialnych dilach poiti
do Ameriki, a takže, čtoby najskorše materialna i mo-
ralna kooperacia byla meždu amerikanskimi rusinami
i Vami zabezpečena.

Hranicy meždu rumunami i nami na mirovoj kon-
ferencii ešče ne suť postanovleny.

Do svidanija ostajusja s hlubočajšim počteniem,
V Prahi, 12. augusta 1919. roka.

Vaš druh,
Žatkovič.

Viděl: President Republiky ČSL.

Seen by the President

12/VIII. 19.

Jaroslav Cisař,
osobní tajemník.

Podčas mojeho pobytija v Ameriki Proklamacia dňa 12-ho
augusta byla doslovno publikovana v amerikanskich ruskich ga-
zetach, i vsi v sich nachodaščiisja fakta byli položeny v report,
kotoryj ja predložil Amerikanskomu Kongressu Rusinov, na koto-
rom pritomny byli delegaty vsich ruskich organizacij v Sojedinen-
nych Štatach Ameriki i kotoryj deržan byl v horodi Homestead
Pennsylvania, 15. i 16. septembra 1919. Na sem kongressi ja pub-
lično vyjavil, čto „Podkarpatska Rus budet mati autonomiju u naj-

vysšom značeníju slova“, čto hranica ustanovljena budet sposobom opisannym v mojej proklamácii, i tak v sem delikatnom voprosi „Rusiny i Čechoslovaki dostanut to, na čto spravedljivo opravneny suť“. Vyťach iz pečatanoho reporta presidenta Direktorij).

Nad slyšaniem seho reporta lično iz ust svojego representanta na Mirovoj Konferencii i takožde Presidenta vladijuščoj Direktorii svojej rodnej zemli, Konvencija odobrila opisanyj plan i vspychla v radostnu demonstraciju, kotora vpolni desjat minut deržala.

Podčas mojeho pobytija v Ameriki, kotoroje polne bylo uspihom, ja tože dostal ot „Seredno Furopejskoj Unii“ slavyj „Seredno-Evropejskij Zvon Svobody hoda 1918“, kotorym zvonilosja 26. oktobra 1618, koli „Deklaracija nezavisimosti preslidovannyh seredno-evropejskich narodov“ lično pročítana i provozholožena byla cilomu svitu Presidentom Masarykom.

Po mojem vozvraščenii v Prahu ja lično peredal exemplar protokola vyšepomjanutoho Kongressa Rusinov presidentu Masaryku, jakožde exemplar mojeho reporta predloženo na sem Kongressi, exemplary amerikanskich gazet, osobenno-že tyždennik amerikanskich Rusinov, v kotorem reprodukovany byli točny kopii mojeho vyimenovanija Presidentom Direktorii i „Proklamácii 12-ho augusta 1919“. Točnym časom předanija sich bylo 13-ho oktobra 1919.

S dumkoju oduševlenija, jakim amerikanski Rusiny podporovali uniju, ja byl ne lem nezadovolen, no dījstno rozhorčen, jak byl ja uvidomlen, čto iz sohlasij (dohovorov) i obicanij nič ne bylo sdilano československim praviteľstvom. Vyimenovanie členov Direktorii ne stalosja, v dīli hranic nič ne bylo zrobleno. Dalfie byl ja informovan, čto praviteľstvo zaslalo ňikoho dr. Brejchu za načalnika hraždanskoho pravlenija, hlavnoju cifu kotoroho zdalosja byti rozdīlenie Rusinov v jak najbolše frakcij. On dal vycenzurovati iz domašnyh gazet fakt mojeho vyimenovanija Presidentom Direktorii, choťa on sam lično lišil byl svoju kartku u mene dña

29-ho júlija, po konferencii, i takozde zapretil gazetam publikovati „Proklamaciju dňa 12-ho augusta 1919“ i dal to vycenzurovati v svojej cilosti.

Ja v pismi i lično pri konferencii s Presidentom Masarykom dňa 13-ho oktobra 1919. ostro protestoval, no president skazal, že on čakal na moje vozvrašenie i čo ot teper dila bystro budut idti — jak on skazal — „vse budet v poriadku“. Konferoval ja 16-ho oktobra s presidentom Masarykom i ministrom Svehloju, rezultatom ktoroj konferencii bylo to, čo sejčas po pribytii iz Užhoroda Dr. Brejchy, kotoryj ožidajetsja každoj minuty, ministr Švehla, dr. Brejcha i ja sojdeme i vjedno vypracujeme podrobnosti tak zvannych „Generalnych Statutov dľa organizacii i administracii Podkarpatskoj [Rusi“. Ministr Švehla priobical meňi, čo zakličet mene, jak skoro pojavitsja Dr. Brejcha u neho.

No ja ne dostal do 21-ho oktobra prizvanija, choťa Dr. Brejcha byl v Prahi najmeňše za četyri dni pred tym. O pjatoj hodiňi popoludni vyšepomjanutoho dňa ministr Švehla, v pritomnosti Dr. Brejchy, otdal meňi ne plan, kotoryj my mali obsuždati, no „Generalny Statuty dľa organizacii i administracii P ř i k a r p a t s k o j Rusi, K. č. 21,333/19 m. r.“ Ministerskoj Rady. Rovnočasno byl ja informovan, čo dr. Brejcha vozvraščajetsja do Užhoroda toho večera i proto ñit pustoho časa. Po soveršennom peresmotrenii seho „K. č. 21, 333/19 m. r.“ ja riešitelno otkazal svojeho sohlasija pro pričinu, čo bylo to nepolitičnym, nepolnym, nespravedlivym i nesohlasnym s porozumlennym dohovorom. Ministr Švehla i ja probovali prijti k dajakomn kompromissu, no koli o 8-oj hodiňi Dr. Brejcha vyjavil, čo po jeho mňiniju kompromiss darem nim sja vidit i čo on prinužden lišiti konferenciju, čto by ne zapozdil želizničného pojizda, konferencija prišla k koncu. O ñiskolko minut Dr. Brejcha lišil komnatu, i my tohda sohlasilisja s ministrom Svehloju, čo ja vložu moji vozraženiya v pismo i tože konferovati budu v sem dñl s ministrom zahraničnych dñl Benešom, kotoryj byl vpolňi znakomyj intencijami Mirovoj Konferencii, dočtyčno seho.

Po shotovlenii obicannych podrobnych vozraženij konferoval ja s Dr. Benešom, takže ministrom Švehloju, podal oboim odin exemplar sich i tak samo zaslal odin exemplar presidentu.

President Masaryk prizval mene na konferenciju dňa 30-ho oktobra, na ktoru, jak ja doznalsja po mojem pribytii, i zahra- ničnýj ministr byl prizvan. President, choťa byl chvoryj i privja- zan k posteli, privital oboich nas s exemplarom moich popravok i olovcem (karandašom) v rukach. Sii popravki nosjači titul „Ispravlenija, pereminenija i dodatki k proponovannomu administra- cijnomu planu“ byli s punkta na punkt pertraktovany presidentom, dobry ili plany svojstva obsuždeny, i konečno prijšlo k polnomu sohlasiju. Ja pristal na popravki v mojej kopii, president — že v svojej. President rasporyadil Dr. Benešu uviedomiti ministra Švehlu o rezultati konferencii, i ja s mojej storony priobical sho- toviti spisy tak osjahnutoho dohovora.

Dňa 4-ho novembra ja lično predložil ministru Dr. Benešu shotovlennyj dohovor i potom na jeho instrukciju predložil to mi- nistru Švehlovi i pojasnil jemu, čo sija kopija Generalnych Sta- tutov stritilasja s odobreniem presidenta i zahraničného ministra Beneša. Po sej informacii ministr Švehla tože vyslovil svoju appro- baciju i priobical, čo dokument predložen budet nim Ministerskoj Radi dňa 6-ho novembra. Pro nespođivannu chvorotu ministra Švehly — jak byl ja informovaň — dilo ne bylo predloženo Ministerskoj Radi dňa 6-ho. Pro bojazň, čo dilo opjat fahatisja budet, ja v pismi, datovannom dňa 8-ho novembra, appelloval do presidenta i prosil jeho intervenciju v spišenií dila. President priz- val mene na konferenciju dňa 10-ho i po niskoľko sobstvenno- ručných mešich popravkach na mojem exemplari Generalnych Statutov skazal, čo sejščas po konferencii hovoriti budet s ministrom Švehloju i uviedomit jeho o rezultati našoj konferencii, i rovno- časno odporučal, čtoby i ja hovoril s ministrom Švehloju jak skoro on dokončit audenciju s nim. Tak sja stalo, čo po audencii ministra Švehly u presidenta hovoril ja s nim. V samom načali na-

šoj besidy ministr Švehla vyjavil, čo jak on znajet polnoje porozumi-
nije bylo osjahnuto meždu presidentom i mnoju, na čo ja ukazal
jemu Generaľny Statuty odobreny i v ňikotorych dílach popravľeny
sobstvennoručnym písaniem presidenta. Po peresmotrenii Gene-
raľnych Statutov i porovnanii jeho swoim exemplarom priobical
meňi, čo dokument nezminenno, vjedno s vyimenovaniem
členov Direktorii, na kotorych sohlasilosja, predloženy budut
Ministerskoj Rađi radi odobrenija slidujuščoho dňa.

Pri sem treba uvažati na to, čo tak zvanny „Generaľny
Statuty dľa organizacii i administracii Podkarpatskoj Rusi“ sos-
tojali ne lem iz časti prohološenkoj obščoj publiky dňa 18-ho
novembra, korotko po mojem vvedenii v urjad, no dijestno i fak-
tično sostojali iz slidujuščich častej :

1. Generaľny statuty dľa publiky.
2. Statuty Ruskoj Autonomnoj Direktorii.
3. Lista urjadnikov v vyimenovanii i propuščenii kotorych
Direktorium malo mať pravo veta.

Ministr Švehla po sđilanii vyšepomjanutoho obicanija zaprosil
mene prijti v kancellariju ministr-predsitateľa slidujuščoho
popoludni e 6-oj hodiňi, hđi Ministerska Rada deržit svoji sobranija.

Slidujuščoho popoludni pribyl ja v kancellariju ministr-
predsitateľa o 6-oj hodiňi i okolo pol sedmoj hodiňi ministr
Švehla prijšol v komnatu i uviedomil mene, čo Generaľny Sta-
tuty nezminenno odobreny byli s odnym izjatiem, imeno, čo
paragraf dotyčno prava direktorii sđilati potrebny vydatki
dľa rjadnoho končeniya svoich funkcij, ne byl prijatyj. Dotyčno seho odnoho izjatija kazal on, čo Ministerska
Rada prijala jeho v principi, no odporučal, čtoby to ináče bylo
vyraženo. K semu, čo ne bylo vytaľnym punktom, ja tam na
mišti pristal. Ja sejšas zvidalsja, ci direktory, jak sohlasilosja,
byli vyimenovanz, na čo on skazal, čo i to krasno perejšlo, no
primitil, čo bylo by to dobroju ideju podati Generalu Hennoque,

vojennomu diktatoru, pravo vyimenovati ňiskoľko dopolniteľ-
nych členov. Na moj protest, čo ja ne mohu pristati na to i vsehda
argumentovati o pereminach, osobenno že v sem diľi ne mohu
pristati na povireníe takoho važneho prava Generalu Henneque,
poneže jest to absolutno potrebnym, čtoby členy Direktorii byli
v polnom porozuminii i sohlasii s presidentom i vice versa, on
perestal urgovati siju točku. Ja tohda uviedemil jeho o tom, čo
jest to želanie presidenta, čtoby ja rušilsja do Užhoroda bez med-
lenija, i čo ja зробil rasporjaženija lišiti Prahu 14-ho. Ministr
Švehla, kotoryj — primititi treba — poviren byl tohda vedeniem
diľ Podkarpatskoj Rusi, pri rozlučenii priobical meňi, čo pred
moim otchodom zaosmotren budu potvržděnnym exemplarom
Generaľnych Statutov, takožde novym vyimenovacieim jako pre-
sident Direktorii iz toj pričiny — jak on skazal meni — čo dup-
likat certifikata ministr-predsitateľa Tusara ne vozmožno najti
meždu dökumentami Ministerskoj Rady. Dodyčno vyimenovanija
členov Direktorii on skazal, čo ti budut v rukach Generala
Hennoque, vojennnoho diktatora, pred moim prišestviem v Užho-
rod. V deň mojeho otchoda, dňa 14-ho, ja ne dostal ničoho
kromi mojeho novoho vyimenovanija presidentom Direktorii.
Ja sejščas hovoril s Dr. Saparoju, šefom kancelarii ministra, i že-
lal nemedlennu audienciju s ministrom i potolkoval jemu potrebu
konferencii. No byl ja informovan, čo ministr ne možet prijati
mene i čo vse budet po mojem pribytii v Užhorod tak, jak
obicano. Rušilsja ja do Užhoroda v nažii, čo vse budet po
dohovoru

Po prišestvii v Užhorod i vvedenii v urjad Generalom Henno-
que, vojennym diktatorom, doznalsja ja k mojemu velikomu udiv-
leniju, čo :

1. V publikovannych statutach slovo „soudnictvi“ (sudebni-
čestvo) vylišeno bylo.
2. Vyimenovanie Direktorov ne bylo vojennomu diktatoru
doručeno.

3. Statuty Ruskoj Direktorii, dajuščíi Direktorii pravo veta v vyimenovanii i propuščenii urjadnikov, vyimenovannych vojennym diktatorom, tože ne pribyli.
4. Paragraf dotyčno prava direktorii sdíliti potrebnny expensy dľa rjadnoho končeniya svojich funkcij ne byl inače vyraž en, no cílkom vylišen.

Ja protestoval do Prahi pismom i telegrammami, dostal otvita čto dílo budet sejčas ispravleno, i koli dňa 6-ho oktobra, podčas rozhovora Dr. Brejcha spomnul, čto dostal on telegrammu, soderžašču vyimenovanie Direktorov i čto dvoje iz členov, na kotorych sohlasilosja, byli ustraneny, imenno: T. A. Žatkovič i Major E. Puza, i čto vmisto nich Dr. Julij Hadžega byl vyimenovan i informacia hladajetsja o mistoprebyvanii Kirilla Prokopa, kotoryj tohda internovan byl v Polšči, ja sejčas posol do Prahi protestovati lično.

Na konferencii dňa 9-ho decembra, v ktoroj kromi mene Pesident Masaryk, ministr-presidatel Tusar i ministr vnutrennych díl Švehla brali ucastija, ja predložil cíloje dílo pred nich i po dolhoj debatti bylo vzaimno ustanovleno, čto vyimenovanie Dr. Hadžegi, kotoryj vyimenovan byl vmisto T. A. Žatkoviča, postojit — pričina danna byla ta, čto pod českoslovonskim zakonom dvoje braťa ne mohut byti na odnoj kommissii i čto Major Puza budet sejčas vyimenovan. Dašie Statuty Direktorii, teper ispravlenny sobstvennoručnym pisaniem presidenta, sejčas zaslany budut vojennomu diktatoru. Sii Statuty meždu inymi predpisali, čto:

Citacia: „Direktorium bude míti právo veta při jmenování a odvolání úředníků jmenovaných administrátorem, resp. vojenským diktátorem“.

Takožde na koncu napisano jest sobstvennoručnym pisaniem presidenta sľidujuščoje :

„9/Dec. — Tusar — Švehla — Žatkovič — R.“

S riešiteľným porozumením, čo v budúcnosti čila Podkarpatskej Rusi otobraný budut ot jurisdikcii ministerstva vnutrennych čil i vložený v ruki ministr-predsitateľa, čo dijstno stalosja dňa 1-ho januara 1920, ja vozvratilsja do Užhoroda. No samo tak stalosja jak prežde: ani Statuty, ani vyimenovanie Majora Puzy ne došli. Tak ja dňa 19-ho januara opjat pošol do Prahi v soprovoždenii slidujuščich členov Direktorii: Dr. Braščajko, Dr. Toronsky i nevyimenovannym členom, Majorom Puzuju. My predložili prezidentu dňa 26-ho i Ministerskoj Rači dňa 27-ho exemplar protesta Pervoj Centraľnoj Ruskoj Narodnoj Rady, takožde trebovanija Direktorii. Dňa 27-ho konferovali my s ministrami Švehla, Beneš i Hodža, koli ustanovleno bylo, čo vyimenovany budut tri komitety, čtoby podrobno pertraktovali točki, imenno: Territorialnyj Komitetet, Konstitucionnyj Komitet i Administrativnyj Komitet. Territorialnyj Komitet deržal sobranie, na ktorom pojavilsja i Dr. Hrusovsky, jako representant Slovakov, no ne mohlo prijti k porozumeniju proto, ibo Dr. Hrušovsky vyjavil, čo ich klub, imenno Slovenskij Pariamentarnyj Klub, riešil dobrovoľno perezpuštiti Podkarpatskoj Rusi lem teritoritu ležašču meždu riekami Ung i Cirvka, imenno časť užhorodskoj župy i duže malu časť sivero-vostočného Zemplina. (Čislo j. 2780 pres. Ministerstvo zahraničnych veci. Predmet: Odpoved na č. j. 27367/19 m. r. Rozhraničenie medzi Slovenskom i Karpatskou Rusou). Direktorija riešiteľno otbrosila siju prospoliciju i Territorialna Kommissia takto rozojšla. Toho samoho dňa popoldni Konstitucionna Kommissia sojšla i po niskolko minutovoj debati rozojšla s tím, čo opjat zasidati budet, jak možno budet dostati report Administrativnoho Komiteta. Administrativnyj Komitet nikohda ne mal sobranija, i tak cila procedura s fiaskom dokončilasja. Ja tohda shotovil i zaslal formaľny trebovanija, osnovanny na zroblennych dohovorach, i byl prizvan prezidentom na konferenciju dňa 10-ho februara, na ktoroj konferencii minister-

skij sovitnik Dr. Pallier, načelnik ruskoho oddělenija ministr-predsidatelstva, tože bral učastija.

Moji trebovanija podrobno byli pertraktovany i bylo meňi običano, čto pravitelstvo formalno zašlet meňi otvita. Ja dostal otvit, s podpisju na koncu „Pallier“, kotoryj ne lem ne prijal mnoju podanych trebovanij, no ani ne prikosnul voprosa hranic, autonomii, i pr., i v kratci zanimalasja lem voprosami administrativnymi.

V otvit na sej tak zvanij „Pallier Memorandum“ ja zaslal dňa 14-ko februara odnu dolhu i podrobnu listu trebovanij opisujuči pričiny na sii trebovanija, i treboval, čto by československoe pravitelstvo dalo meňi rjadno vystavlennoho otvita na riešitelny projekty, p^{er}edanny uže 27-ho januara, do 17-ho tekuščoho misjaca. Jesli ne dostanu do toho časa otvita ot pravitelstva, deržati budu to negativnym. Poneže otvit, doručen meňi 17-ho, ne byl prinadležnym, rjadno vystavlenym, po zaslani kasatelnoho otvita radi rjadnoho potvrždenija toho samoho dňa, čto nikohda ne bylo sdilano, ja dňa 19-ho februara podal svoju resignaciju.

Členy Direktorii svoimi resignacijami, datovannymi dňa 2-ho marta 1920 ukazali svoju solidarnost. Pismom, datovannym 9-ho marta ja spišil prijatie mojej resignacii. Tak stojali dila za dolhij čas. Pravitelstvo nv chotilo dati meňi sviditelstva o tom, čto moja resignacija byla prijata, i konečno čerez ličnu intervenciju presidenta prijšlo k sohlasiju, čto hraničnyj vopros lišen budet riešeniju meždu sojmami Československa i Podkarpatskoj Rusi, v dilach autonomii-že pravitelstvom Československa ne budut prineseny žadny riešenija, jaki protivjatsja riešenijam Mirovoj Konferencii. Tak urjad gubernatora byl meňi silovan, kotoryj na riešitelnoje želanije prominentnyh Rnsinov ja sohlasil prijati. Pravitelstvennoje riešenje Ministerskoj Rady s dňa 26-ho aprila publikovano bylo,

kotoroe medzi inymi зробilo raspordadženie na ustrojenije Gubernialnoj Rady. Perebral ja svoj urjad pod duže tažkimi obstojateljstvami, podrobnosti kotorych mohut byti istorično interessantnymi, no tut ne služili by poleznoj cili. Moje pervoje dilo, jak gubernatora, bylo vydanie odnogo „Manifesta“. Sej Manifest shotovlen, aprobovan i vydan byl sohlasiem pravitelstva. Izdan i rozširen byl agentami pravitelstva i kontrassignovan vice-gubernatorom Petrom Ehrenfeldom. Memorandum sej medzi inym predložil, čto :

Citacia : „Konečnoje riešenie voprosa hranicy Podkarpatskoj Rusi, kotoryj pod uslovijami vyšepomjannutyh Generalnych Statutov lišen byl obščomu riešeniju Rnsinov i Slovakov, ne privelo k cili, i proto lišen jest konstitucionalnomu pravitelstvu i parlamentu Československoj republiki i sojmu (parlamentu) Podkarpatskoj Rusi.

(Vytah iz Manifesta Gubernatora Žatkoviča, kontrassignovannoho vicegubernatorom Ehrenfeldom, publikovannoho 19-ho junia 1920).

Perebral ja urjad gubernatora v polnoj viedomosti ohromnoj velikosti roboty, jaka ožidala mene, lem pod tim uslovijem, že byl ja obezpečen, čto oderžu ja najdaššu kooperaciju so storony československoho pravitelstva. No s sožaliniem prinužden ja konstatovat, čto sija ožidanna pomošč sostojala holovno iz obicanij, no ne iz d'il.

Ja soveršenno objasnil presidentu i druhim, čto s perebraaniem urjada gubernatora ja zaderžal sebi pravo provaditi dila tak, čtoby Podkarpatska Rus dostala tu autonomiju, na jaku ona spravdливо, po dohovoram i riešeniju Mirovoj Konferencii opravnena jest.

Po perebranii svojego urjada ja intensivno koncentroval svoje vnimanie na vyrobenie plana, kotoryj byl by obezpečeniém dla Rusinov, čto ich autonomija respektovana jest praviteľstvom, kotoroje konečno prispijet k perevedeniju prijateľskoho porozuminija mezdu nimi i jich slavianskimi bratami Čechami i Slovakami. Po tech misjačnoj orientacii i učeniisja tutošnych obstojaťelstv, ja per vyj raz jak gubernator pošol do Prahi, predložil ličnyj referat o obščom položenii Podkarpatskoj Rusi. Rišeno bylo, čto vybory poderžany budut v januaru 1921. Ja predložil praviteľstvu projekt vyborovoho prava jakožde projekt konstitucii Podkarpatskoj Rusi a sice v septembri i oktobri respektivno.

Po učastvovanii v novoročnoj audiencii presidenta, vjedno s pročimi členami kabinetu, ja dňa 3-ho januara opjat konferoval s ministr, predsitatelem. Po vyraženii svojego sožialinija, čto danny obicanija ne byli poderžany, ja, osobenno pro prichodaščii narodny perepisi, spomnul i treboval, na osnovi tu podrobno opisannyh dohovorov, riešiteľno v pismi:

„čtoby po povodu censusu pri slovenskych censusovych urjadnikach byli v neutraľnoj territorii vyimenovany tože rusky censusovy urjadniki“.

Ministr-predsitateľ obezpečil mene, čto sejčas soobščitsja s Dr. Mičuroju, ministrom s polnoju vlastu dla Slovenska, i usporjadit sije dilo.

Dňa 25-ho januara ja zaslal ministru Dr. Mičuri pismo č. Č. R. 77, opisujuči vyšepomjanutoje i pročii díla, ukazujuči spravedlivost mojeho trebovanija i želal dla Rusinov v Slovensku, osobenno Ligi Rusinov, pravo svobodnoho slova i pečati, pravo javno deržati sobranija v Slovensku, čtoby oni mohli potolkovati narodu naturu i važnosť prichodaščoho censusu, i tože, čtoby pri slovenskych ili československych censusovych urjadnikach byli ruski urjadniki vyimenovany. Na sije doteper ne prišlo žadnoho otvita.

Potrebným jest primititi, čo ja, majuči doviriya, že obicanija choťa lem seho praviteľstva ispoleny budú, siloju sich obicanij objavil publiky Podkarpatskoj Rusi, že nikii dila stanutsja, čo — žaľ — pro přičiny navirno jasny ne ispolnilosja.

Podčas mojej vakacii v Tatranskoj Lomnici byl ja speciaľnym kurirom uviedomen o sposobi, jakim census v spornych territoria ch spišskej, šarišskej, zemplinskoj i užhorodskoj žup hrozitsja byti, i vnimanie moje obraščeno bylo na urjadnu terrorističnu politiku odnoho československoho administrativnoho načalnika, imenno župana zemplinskoj župy Slavika, kotoryj vo-preki vsim prediduščim svjatym dohovoram i obicanijam, pod svojim imenom, rozširen svojimi sobstvennymi urjadnikami, dal rozposlati odin cirkular, v ktorom mežu inymi kažet :

Citacia : „Na Slovensku niet Rusina ani Rusinky..... A preto je zrejme, že je toto nie ruska, lež maďaronska agitacia...i pr.

Kromi vyšepomjanutoho publicħno rozširennoho cirkulara sej samyj vysokij urjadnik Československa vydal tajny instrukcii i rozkazy hlavnym služnym svojej župy, a sice :

Citacia : „Č. 1851/921.

Všetkim služnovskim uradom v Zempline.

Na stale sa množiace chyry, že zo župy Zemplinskej bude čiastka pripojena k Podkarpatskej Rusi, ktore poburuju vačšinu slovenskoho obyvatelstva župy, davam uverejniť vyňatok s pripisu Ministerstva s plnou mocou pre spravu Slovenska zo dňa 19./I. 1921, číslo 1727/21. odd. adm. 1., kde stojí, že dľa mierovej smluvy, ktora pevne už aj definitivne stanovila hranice medzi Slovenskom i Podkarpatskou Rusiou, pripadaju ešte k Slovensku mimo už prevziatych posledujuce obce : (tu citujet hromadu sel teper administrovannych Podkarpatskoju Rusju).

Žiadam vas, žeby ste o tom smysle poučili obyvateľstvo Vašeho okresu súčasne s tým, že opačne zpravy su vymyslene a uplne bezpodstavne.

Dr. Slavik, župan“.

Jak ja dostal cirkular Slavika v Tatranskoj Lomnici, ne mohl ja viriti sviditelstvu s voich ocej. Ja sejcias prerval svoju vakaciju i autom pošol do zemplinskoj župy, čtoby tam vnimati dila lično, i po 4 dennom pobytii tam ja vidil ne lem to, čto cirkular širokdaleko po ciloj župi rozprostranen byl urjadnikami župy, no resultat byl takij, čto ja dňa 14-ho prinužden byl hughesogramovati presidentu; ministr-predsidatefu i ministru s polnoju vlastu dľa Slovenska, jak sledujet :

Citacia : „Cirkular zemplinskoho župana Slavika, v ktorom tverdit, čto deklaracia dakoho byti Rusinom sostavljajet maďarsku propagandu, zapričinil. jak ja sam lično vidil podčas mojeho putešestva čerez župu zemplinsku, urjadnyj terror. V imeni Rusinov mušu protestovati i navpered vyjaviti, čto pro siju proklamaciju Slavika census ne možet byti i ne budet spravedlivym dľa Rusinov v zemplinskoj župi. V sem dīli trebuj, čtoby okamžite kroki byli sdilany dľa obezpečeniya konsolidacii slavianskich elementov v Čechoslovakii.

Dr. Žatkovič, gubernator“.

Ta se i absolutno dokazanny slučaji denacionalizacii vo vsich častach spornoj territorii jest to, čto Rusiny dostali ymistno čestnoho porozuminija, čto sej census provadžen budet čestno i kommissijeju, s ostojasščoju iz Čechoslovakov i Rusinov

Utrativše dovirie v iskrennosti i dobrom namireнии pravitelstva ja dňa 16-ho marta zaslal presidentu moju resignaciju s urjada gubernatora.

Pro chorotu presidenta v sem dīli nič ne bylo zrobleno do 12-ho aprīla, koli byl ja prizvan presidentom i konferoval s nim.

Rosultatom sej konferencii byla usilovnost so storony pravitelstva i mojej prijiti k dajakomu porozuminiju. Rerezentanty vsich političeskich partij zaprošeny byli do Prahi i okremišno i kolektivno vvslychany byli ministr-predsitatelem Černym. Po ich otšestvii moji konferencii s pravitelstvom prodolžalisja. Dňa 30-ho aprila ja dostal ot pravitelstva formaľnyj pisemnyj otvit na moji pisemno predložennyj trebovanija. Otvit sej ubidil meno o neprimirosti našich kasatelnych mňinij v dĭli voprosa Podkarpatskoj Rusi, i proto ja toho samoho dňa spišil prijatie podannoj mojej resignacii. Vopros mojej resignacii i druhi dĭla opjat pertraktovany byli prezidentom Masarykom, ministr-predsitatelem Černym i mnou na odnoj tri hodinnoj konferencii v sereďu, dňa 3-ho maja 1921. Na koncu sej konferencii ja opjat želal prijatija mojej resignacii, kotora potom v pismi datovanom dňa 13-ho maja 1921 prijata byla prezidentom Masarykom. Pismo sije ješť jak sledujet:

V Praze dne 13. kvĕtna 1921.

Pane Dre Žatkoviči, přijal jsem na Vaši opětovanou žádost resignaci Vaš u na úřad prozatímního guvernéra Podkarpatské Rusi.

Ďekuji Vam za služby které jste prokázal v úřadě svém republice a své vlasti a přeji Vaši další práci pro Vaš narod mnoho zdaru.

Kontrassinovano: Černy, v. r.

T. G. Masaryk, v. r.

K vyšepomjanutomu ministr-predsitateľ dodal: „Ja pak za svou osobu a jménom vlády československé připojuji se plně a srdečně k dikum paňe presidentovym. Předseda vlády: Černy, v. r.

Se ješť istorija, i mušu skazati — smutna istorija.

Stoľko o minuvšosti. Ja vpolni vidomyj toho, čo kritizovati ješť lehkim dĭlom, i čtoby izbihnuti tomu mňiniju, čo sej Expose pisan byl lem dĭla ukazanija toho. čo malo byti i čo ne bylo зробleno, ja po sem konkretno predložu ti dĭla, kotory bez medlenija majut byti perevedeny pravitelstvom i parlamentom

Československa, jesli oni chotat konečno ubiditi Podkarpatskich Rusinov i širokij zahraničnyj civilizovannyj svit o tom, čto oni čestno, spravedlivo zaobchodat so svoimi slavianskimi bratami, kotory dobrovoľno sojedinilisja s Československom.

Dľa soveršennoho porozuminija toho, na čto suť Rusiny opravneny, potrebnym jest, kromi znanija prediduščoj istorii, poznati i ostarožno peresmotriti uslovija Mirovoho Kontrakta meždu sojuznymi i učastnymi deržavami i Československom v St. Germain en Laye, dňa 10-ho soptembra 1919, a sice :

Č A S Ť 2.

Paragraf 10.

Československo objazyvajetsja ustanoviti Rusku Territoriju južno ot Karpat v hranicach opredilennyh hlavnymi Sojuznymi i Učastnymi Deržavami, jako autonomnu jedinicu v Československom Štati, i vzdati jej najvysšoje samoupravlenie srovnajuščojesja s jednostiju Československoho Štata.

Paragraf 11.

Kraina Rusinov južno ot Karpat budet mati osobennyj Sojm. Sej Sojm vykonavati budet zakonodarnu vlast vo vsich jazykovych, skofnych, religijnych voprosach, v dılach místnoj administracii i i v drugih voprosach, kotory zakony Československoj republiky priznačat jemu. Gubernator krajny Rusinov vyimenovan budet presidentom Československoj republiky i otvičateľnyj budet Sojmu.

Paragraf 12.

Československo objazujetsja, že urjadniki v kraïni Rusinov izbrany budut, na skolko lem vozmožno, iz mež obyvateľej sej territorii.

Paragraf 13.

Československo garantirujet kraïni Rusinov sootvitnu reprezentaciju v parlamenti Československoj republiky, k ktoromu parlamentu zašlet poslov, izbrannyh v mysli konstitucii Českosloven-

skoj republiki. No sli posly ne budut mati prava holosovanija v takich zakonodarnych voprosach, jaki dany suť Rus'komu Sojmu.

Taže na osnovi vyšespomjanutoho 10-ho paragrafa Podkarpatska Rus opravnená jest na vsi ti samoupravljajuščii prava, kotory ne protivjatsja jedinosti Československoho Štata. Po internacionalnomu zakonu, obyčaju i upotrebleniju dila, kotory ne srovnajutsja s jedinostu odnogo štata, suť dila, jaki prepjatstvujut jemu soobščatisja s pročimi samoderžavnymi štatami voľno, bez prepjatstvija. Na priklad vsi dila perehovorov i dohovorov meždu dvoma samoderžavnymi štatami možno tak klassifikovati. V sem smyšli taki dila, jak zahraničny dila, želiznica, telegraf, telefon, pošta, hroši, tarifa, vojsko i pr. možno klassifikovati dilani potrebnymi dla obezpečeniya jedinosti odnogo štata. No bylo by to duže daleko sjahajuščoju konkluzieju skazati, čo dila vnutrennoj administracii odnoj autonomnoj odinicy protivjatsja jedinosti odnoj republiki, osobenno koli každa iz 48 autonomnych odinic, štatov v Sojedinennyh Štatach, v polnoj miri majut samoupravlenie v svojich vnutrennych dilach ili dilach domašnoj spravy, jak to tam znamo jest. S istorieju unii Podkarpatskoj Rusi pred našimi očami, s dokazami meždunarodnogo prava pred nami i s precedentom vidanom v Sojedinennyh Štatach Ameriki dotyčno štatnych prav, slovo „local“ v 12-om paragrafi riešeniya Mirovoj Konferencii ne lišajet mesta dla somňinija, čo slova „local matters“ (domašny dila) totožnymi suť so slovami „matters of the interior“ (vnutrenny dila).

Slovo „local“ (mistnyj) majet i musit byti interpretovano jak vnutrennyj (smotri brošuru č. 5: „Dr. Žatkovič u autonomii Podkarpatskoj Rusi“, publikacia Informacijnogo Bjura Rusinov, Homestead Pa), i jak skazano jest v 13-om paragrafi, Podkarpatska Rus i v dnešnych dočasnych hranicach opravnená jest na sootvitnu reprezentaciju, imenno 14 poslov i 7 sénatorov, vmisto 9 poslov i 4 senatorov, jak to opredilajet teperišna konstitucia Československa,

konstitucia shotovlena i prijata bez pozvidanija jakoho nibud' representanta ili representantov Rusinov.

V imeni toho samoho pol milliona amerikanskich Rusinov, kotory sdilali teperišnu Československo-Podkarpatsko-Rusku uniju vozmožnoju, ja treboval, i teper trebuj, ispolnenija praviteľstvom i parlamentom Československa sľidujušcich, kotory trebovanija sut totožny s trebovanijami vsich političeskich partij i druhich representativnych files Podkarpatskoj Rusi, ne smotrja na narodnost', političeskoje ubiždenije i viroisповidanie, a sice :

1. Ostavlenija statariuma (vojenneho prava).
2. Prijatija mojeho projekta Vyborovoho Prava dľa deržanija vyborov do pervoho Podkarpatsko-Ruskoho Sojma. (Garantirujuči pravo byti representantami lem davnym obyvatelam).

3. Poderžanija skorych vyborov do Podkarpatsko-Ruskoho Sojma. (Ne možno osjabnuti prosperitety, mira i konsolidacii, poka sije representacijnoje fileso ne jest ustanovleno).

4. Vyimenovanie odnoho Rusina gubernatorom Podkarpatskoj Rusi i dati jemu polnu vlast v autonomnych dilač.

5. Urjadnoj proklamacii praviteľstvom toho, čto teperišna Rusko-Sľvenska hranica jest lem dočasna. (Smotri brošuru č. 4. „Slovensko-Podkarpatsko-Ruska hranica“, publikacia Informacijnoho Bjura Rusinov, Homestead, Pa, U. S. A) Prikľučenie sejšas k Podkarpatskoj Rusi tak zvannoj Makovicy v šarišskoj župi, ciloj zemplinskoj župy i tich častej župy užhoroeskoj, kotory dnes ešče ne nachodatsja v Podkarpatskoj Rusi. Publičnoe uznanie toho, čto konečny hranicy meždu Podkarpatskoju Rusju i Sloveskom ustanovleny budut sposobom, na jakij sohlasilisja representant Československa (Dr. Beneš, ministr, zahraničnych dila) i representant Rusinov (Dr. Žatkovič) v Pariži 24-ho julia 1919, a sice : prijateľskim, vzaimnym ustanovleniem meždu Českosloven-

skom i Podkarpatskoju Rusju, i nikoli odnostonno i samovolno.

6. Popraviti nespravedlivost sdilannu Rusinam pri narodnych perepisach, perevedennyh 16—23. februara 1921 v Iubovjanskom okruzi v spišskej stolici, v šarišskej i zemplinskej stolicach i v tich častach župy užhorodskoj, kotory nachodatsja pod pravleniem Slovenska, vyimenovaniam investigacijnoj kommissii rovno sostojaščoj iz Rusinov i Čechoslovakov. Sija kommissia majet inkvirovati žaloby denacionalisacii na misti.

7. Vyterti iz konstitucii Československa vsi ti časti, kotory probovali so staratelnostu (?) interpretovati duch i značenie St. Germainskoho Mirovoho Dohovora (bez konsultacii ili dostanija aprobacii na se ot jakoho nibud' representanta ili representantov Rusinov) i vložit' do sej konstitucii vyšepomjanuty 10., 11., 12. i 13. paragrafy St. Germainskoho Mirovoho Dohovora *Ipsissimis Verbis*, i takožde riešitelno vyjaviti, čto sii paragrafy suť objazatelny i mohut byti peremioeny lem odobreniem i dozvoeniem Sojma Podkarpatskoj Rusi. (Smotri brošuru č. 3: „Krizis konstitucii i nikoli gubernatora Podkarpatskoj Rusi“, publikacija Informacijnogo Bjura Rusinov, Homestead, Pa.)

8. Prijatija mojeho projekta dla konstitucii Podkarpatskoj Rusi (Smotri brošuru č. 4: „Jaka majet byti konstitucija Podkarpatskoj Rusi“, publikacija Informacijnogo Bjura Rusinov, Homestead, Pa., U. S. A.) ili lišeniya dila vzaimnomu sohlasiiju meždju praviteľstvom i Parlamentom Československa i Sojmom i praviteľstvom Podkarpatskoj Rusi.

9. Nemedleno konfiskovati dominiju Schönborna i vsi veliki dominii v Podkarpatskoj Rusi i sejčas perevesti v život zakon o zemelnoj reformi, i v sem smysli osobenno ustano-

viti maximalnyj kvantum zemli, jakij mozet dakto mati po teperišnym zakonam.

10. Popraviti, na skolko jest to vozmožno, škodu zapričinenu bidnym rusinam pri zamiňi starych hrošej austrohorskich na teperišnu česko-slovensku valutu.

11. Objazateľnoho vyhološeniya so storony praviteľstva Československoj republiky, čo definitivnoe vyimenovanie urjadnikov Podkarpatskoj Rusi ne budet perevedeno do ustanovleniya Sojma Podkarpatskoj Rusi.

Ot časa mojej resignacii boľše gazet v Československom pripisovali mojim teperišnym dĵateljnostam političeskim taku cif i namirenje, jaki ne suť pravdoju i ne osnovajutsja na pravdi. Moja budušča političeska dĵateljnosť, samo jak v minuvšosti, hraničitisja budet k pomahaniju Podkarpatskoj Rusi dostati v Československoj republiky to, na čo ona po vsim dohovoram i riešeniju Mirovoj Konferencii opravnená jest, imenno: polnu političesku, kulturnu, ekonomičnu, administrativnu i narodnu autonomiju—samoupravlenie, i to v hranicach čestnych, spravedlivych.

Bylo meňi často skazano prominentnymi reprezentativnymi Čechoslovakami, kotory v velikoj miri sohlašali s mojim vzhladom v problemi Rusinov, čo jesli sđilany byli ošibki i nespravedlivosti so storony praviteľstva i procich praviteľstvennych urjadnikov, ti pripisati treba ne zloj voli, no prosto nevižestvu (ignorancii) tich luďej v dĵilach dotyčno problema Podkarpatskoj Rusi. Ja o sem ne budu argumentovati, naj každyj sudit dľa sebe, no iz mojej storony musu vyjaviti, čo rezultat dľa Rusinov jest jednakij, ci stalosja to iz zloj voli, ili nevižestva, ibo v každom slučaju zapričinilo to nespravedlivost i škodu pravam i privilegijam Rusinov. Problem Rusinov ne možno ďalše ignorovati, s nim lehkomyšlenno zaobchoditi. Problem Rusinov treba seriozno i spravedlivo vahati i obdumati i v buduščnosti ne poviriti luďam, kotry — žaluju

kazati — ne súť sovršenno znakomy ani riešenijnmi Mirovoj Konferencii.

Rusiny dobrovoľno sojedinilisja so svojimi slavjanskimi bratami Čechami i Slovakami i Rusiny, jak bohobojnyj, čestnyj, spofahlivyj narod, ostanut virnymi, lojalnymi k republici, no razom trebujut, i to spravedlivo, čtoby i republika byla virna, lojalna k nim.

Ja nikohda ne byl i ne budu prijatelem centralizacii i slipoj šovinističnoj bjurokracii, dvuch faktorov, kotory holovno otvičateľny súť za strašnoje položenie, v jakom problem Podkarpatskoj Rusi dnes nachoditsja.

Pri konsideracii problema Podkarpatskoj Rusi potrebnym jest zavse mati ne pamjati, čto Dr. Beneš, ministr zahraničnych děl, sam isvistil komitetu zahraničnych snošenij dňa 25-ho maja 1921, imenno: Čto Mirova Konferencia majet kontrolnu vlast nad Podkarpatskoju Rusju.

S čistoju sovistu i ne lem jako Slavjan i Rusin, no tože jak odin kotoryj v velikoj miri otvičateľnyj jest za teperišnu československo-podkarpatsko-rusku uniju, ja ščiro odporučaju, čtoby ne lem v imeni česti i spravedlivošti, no i v interessi buduščoj prosperity ciloj Československoj republici, byla dana Podkarpatskoj Rusi bez medlenija polna poličičeska, kulturna, ekonomična, administrativna i narodna autonomia v hranicach čestnych, spravedlivych.

Dvuma slovami, upotreblajuči slova Lloyd Georega, Rusiny prosjat lem

„Fair play“.

DR. G. J. ŽATKOVIČ,
byvšij gubernator Podkarpatskoj Rusi.
1921.

Сила и справедливость и закон
не могут существовать без
любви к ближнему своему
и к своему отечеству

